

وزارت معارف

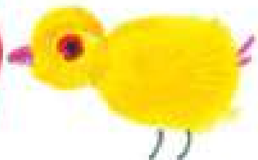
هنر

ART

صنف ۷

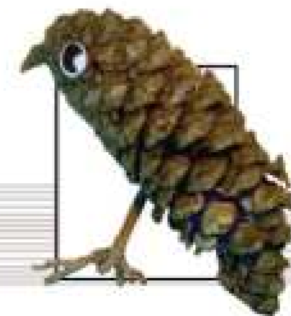

۱۳۹۹
هـ . ش

سرود ملی

دا وطن افغانستـــان دی
کور د سـولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کـور دی
د پښتـون او هـزاره وو
ورسره عرب، گوجـر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېـواد به تل ځليږي
په سینـه کې د آسیـا به
نـوم د حق مو دی رهبـر

دا عـزت د هـر افغان دی
هر بچی یې قهرمـــان دی
د بـلـوڅـــو د ازبکـــو
د تـرکمنـــو د تـاجکـــو
پـامیـریان، نـورستانیـــان
هــم ایمـاق، هم پشه یان
لکـه لمـر پر شنـه آسمان
لکـه زړه وي جـاویـدان
وایـو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

وزارت معارف

هنر

ART

صنف ۷

سال چاپ: ۱۳۹۹ هـ . ش

مشخصات کتاب

مضمون: هنر

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی بخش هنر نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هفتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامهٔ وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۹ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربک

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی‌پایان بر رسول خاتم- حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه‌گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش‌گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهۀ سرنوشت‌ساز، رهبری و خانوادۀ بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکرشده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هیچ نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس راآغاز کنند، که در آیندۀ نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفادۀ بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آن‌ها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه‌یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

فهرست

درس

۱

خط

در اطراف خود چه خطوطی را می‌بینید؟

یک خط روی صفحهٔ کاغذ ترسیم کنید. اولین نمایش نوک پنسل روی صفحهٔ کاغذ یک نقطه است؛ اما با حرکت دست انسان برروی صفحه، خط ایجاد می‌شود که مجموعه‌یی از نقطه‌ها است. اگر کف دو دست خود را به هم بچسپانید، بین دو دست خط جدیدی دیده می‌شود. وقتی که دست‌ها را از هم جدا می‌کنید، از بین می‌رود. میان آسمان و زمین خطی دیده می‌شود که خط «افق» نام دارد. این خط در کنار دریا به خوبی مشاهده می‌شود. و هر قدر ما بالا و پایین برویم خط هم با ما جابجا می‌شود؛ پس خط افق نظر به ارتفاع دید انسان تغییر می کند. در کنارهٔ اشیا و موجودات مختلف خطی دیده می‌شود که می‌توان

(تصویر ۱)خط مستقیم

شکل هرچیز را با آن نشان داد.کوه، پرنده، سیب، خانه، موتر، کشتی، طیاره و... را می‌توان با خطوط کنارهٔ آن‌ها نشان داد.

خطوطی را که ما، در اطراف خود می‌بینیم، متنوع استند؛ اما می‌توان

(تصویر ۲) خط شکسته

همهٔ آن‌ها را به سه دسته تقسیم کرد:۱- خط مستقیم ۲- خط منحنی ۳- خط منکسر«خط شکسته». به تصاویر ۱ و ۲ و ۳ توجه کنید.

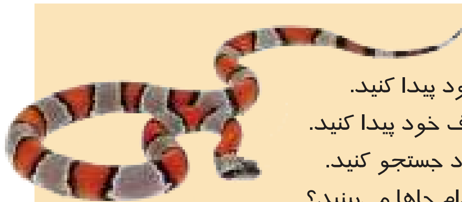
خطوط مستقیم را در سه حالت عمودی، افقی و مایل در اطراف خود می‌بینیم.

(تصویر ۳) خط منحنی

تمرین

۱- انواع خط‌های مستقیم را در طبیعت و محیط اطراف خود پیدا کنید.
۲- نمونه‌های خط‌های منحنی را در طبیعت و محیط اطراف خود پیدا کنید.
۳- انواع خط‌های منکسر را در طبیعت و محیط اطراف خود جستجو کنید.
٤- نمونه‌های خط مستقیم، عمودی، افقی و مایل را در کدام جاها می‌بینید؟
۵- انواع خطهایی را که پیدا کرده اید، با هم مقایسه کنید.

درس

۲

نقاشی با خطوط

آیا همیشه برای نقاشی باید از ابتدا موضوع خاصی را در نظر داشت؟

با استفاده از خطوط، می‌توان شکل‌های زیبایی ترسیم کرد. یک خط ساده را انتخاب کنید و آن را به کمک خطوط دیگر طوری کامل کنید که شکل دلخواه شما را رسم کند. برای این کار باید با دقت به شکل و حالت خط توجه کنید.

با دیدن هر خط، شما به یاد چه شکلی می‌افتید؟ با اضافه کردن خطوط دیگر، یک شکل کامل را رسامی کنید تا دیگران هم آنچه را در ذهن خود مجسم کرده‌اند ببینند.

برای این کار می‌توانید کاغذ خود را به جهات مختلف بچرخانید، شاید از زاویهٔ دیگری شکل مناسبی را بیابید؛ سپس سعی کنید آن را به یک شکل دلخواه تبدیل نمایید. برای کامل کردن آن می‌توانید جزییات‌موضوع را به خط اولیه اضافه کنید و طرح خود را کامل نمایید.

سپس آن را با رنگ‌های دلخواه خود رنگ‌آمیزی کنید.

انواع خطوط

تمرین

۱- با انواع خطوط منحنی، شکل‌های دلخواه خود را رسامی کنید.

۲- از خطوط شکسته استفاده کنید و شکل‌های متنوعی رسامی کنید.

۳- با استفاده از خطوط مستقیم، عمودی، افقی و مایل، شکل‌های ابتکاری بسازید.

درس

۳

تاریخ هنر افغانستان

آیا در مورد قدیمی‌ترین آثار هنری افغانستان معلومات دارید؟

(تصویر ۱)پایهٔ یک میزکوچک از جنس عاج

قدیمی‌ترین وسایل و ابزارکار انسان‌ها در افغانستان مربوط به دورهٔ «سنگ قدیم» است که در دشت «ناور» غزنی کشف شده‌اند. این وسایل از سنگ نوع اوبسیدان و چخماق ساخته شده که مربوط به یک‌صد هزار سال قبل از میلاد می‌باشد.

(تصویر ۲) کندن‌کاری روی عاج، بگرام

(تیر کمان) هسته سنگ‌ها، سنگ‌های نوک تیز و انواع دیگری از این وسایل یا به شکل طبیعی به کار گرفته شده و یا برای به کارگیری توسط انسان‌ها ساخته شده اند. ساختن این وسایل را می‌توان قدیمی‌ترین نوع مهارت انسانی شمرد.

جمعیت‌های دورهٔ سنگ میانه، اکثراً در مغاره‌ها زنده‌گی داشتند. آثار زیست انسان‌ها در مغاره‌های «آق کپرک» و «هزار سُم» سمنگان بهترین نشانهٔ زنده‌گی انسان‌های دورهٔ سنگ میانه در افغانستان می‌باشد. در این مغاره‌ها علاوه بر وسایل کار و تولید، نمونه‌هایی از خطوط نقش‌ها نیز دیده شده است. عده‌یی از دانشمندان بر این باور اند که این خط‌های پیچیده و مرتبط با هم، اولین نمونه‌های نقاشی و یا رسم‌الخط در افغانستان می‌باشند که در این مغاره‌ها کشف گردیده است.

(تصویر۳) کندن‌کاری روی مرمر

تاریخ این آثار به پنجاه الی بیست هزار سال قبل از میلاد می‌رسد. آثار کشف شده در درّه «کور» بدخشان نمونه‌یی از دوره سنگ جدید شمرده می‌شوند. در این دوره، علاوه بر آثار گوناگون صیقل شدهٔ سنگی، علایم مذهب نیز دیده شده است. روش دفن کردن مرده‌ها این مطلب را تأیید می‌کند که انسان‌های این حوزه، دارای عقاید و مراسم معنوی بوده‌اند.

انکشاف ذهنی انسان‌ها و ایجاد باورها و اعتقادات، در حقیقت نوعی از مهارت‌های فکری انسان‌های قدیم بوده است.

قدیمی‌ترین آثار هنری از لحاظ نقاشی، مجسمه‌سازی و ساختن وسایل گوناگون سفالی را می‌توان در آثار «مندیگک» ملاحظه کرد. مندیگک، محلی باستانی است که در شمال غرب کندهار واقع است. از این محل باستانی تعدادی از مجسمه‌های گِلی، ظرف‌های سفالی با نقش‌های منظم هندسی و هنر معماری کشف شده است که تاریخ آن به سه هزار سال قبل از میلاد می‌رسد.

(تصویر ٤) دستبند با نقش حیوان، از درهٔ (کور) بدخشان.

کشف «مهرها و اوزان» در ساحات «داشلی» ولایت فاریاب ثبوت خوب برای انکشاف هنر است. مهرها با مهارت زیاد ساخته شده است. مهرهای خانواده‌گی با مهرهای امیران تفاوت داشتند. تاریخ این آثار کشف شده به یک هزار سال قبل از میلاد می‌رسد. مهارت‌های شیشه‌سازی ونقش و نگار در آن شیشه‌ها، مرحلهٔ دیگری از انکشاف هنر در افغانستان بود. آثار کشف شده در «بلخ» و «آی خانم» نمایانگر این انکشاف است. تعداد زیادی از گیلاس‌های شیشه‌یی با نقش‌های مقبول و زیبای رنگی در این محلات کشف گردیده اند؛ علاوه بر آن، در شهر آی‌خانم، علایم یک استدیوم ورزشی که به سنگ‌های چارضلعی فرش شده بود نیز، کشف شده است. آنچه مقام آی خانم را از لحاظ تاریخ هنر از سایر محلات مجزا می‌سازد؛ این است که برای اولین بار هنر یونان و یونانی - باختری در ساختن مجسمه‌ها، عمارات، وسایل کار وآلات‌زینتی مشاهده می‌شود، که تاریخ آن به قرن‌های دوم و اول قبل از میلاد می‌رسد.

(تصویر ۵) جعبهٔ جواهرات، کندن کاری روی عاج. از بگرام

«طلا تپه» یکی از محلات دیگر باستانی افغانستان است که بیش از بیست و یک هزار آثار طلایی با دیزاین‌های زیبا و مقبول از آن‌جا کشف شده است. این آثار از لحاظ هنری ارزش فراوان دارند. درختان با برگ‌ها، مجسمهٔ آهو، دست‌بندهای گوناگون

با نگین‌های لاجوردی و غیره شـــامل این آثار می‌باشـــد که تاریخ این آثار به قرن اول میلادی می‌رسد.

یکی از محلات باســـتانی که از لحاظ تاریخ هنر در افغانســـتان ارزش فراوان دارد ؛ «بامیان » اســـت. این ولایت در مرکز افغانســـتان واقع است. بزرگترین مجسمه‌های بودایی در جهان که در آن زمان زینت بخش منطقه بود، بت‌های «صلصال» و «شـــمامه» اســـت که از جمله شهکارهای قرن‌های سوم و چهارم میلادی می‌باشد. این مجسمه‌های بزرگ نمونه‌یی از هنر گندهارا و ترکیبی از هنر یونان- بودایی بود. در جهان برای اولین بار در رســـامی مغاره‌های بامیان از رنگ روغنی استفاده شده است.

آثار کشـــف شده از«بگرام» نیز از لحاظ ارزش هنری و تاریخ هنر در افغانستان جای معینی را دارا می‌باشند. آثار عاجی (دندان فیل)کشف شـــده در بگرام یکی از شهکارهای هنرمندان شمرده می‌شود. اشکال مختلف و دیزاین‌های گوناگون حرکات زنان در این آثار به مشاهده می‌رسد. از مشاهدۀ این آثار عظمت و مهارت عالی هنرمندان ثابت می‌گردد. تاریـــخ این آثار به قرون اول الی پنجم میلادی می‌رســـد. در تاریخ هنر افغانســـتان جـــای و مقام «هده» (واقـــع در جلال آباد) برازنده‌تر از محلات دیگر است.

مجسمۀ موزون بودا با قیافۀ زیبا در هده ساخته شده است. آثار این دوره را به نام مکتب «گندهـــارا» یاد کرده‌اند. در مکتب «گندهارا» معنویت از هند و مادیت از یونان به ملاحظه می‌رسد. تاریخ این آثار به قرن‌های چهارم، پنجم و ششم میلادی می‌رسد.

(تصویر ۶) کاسۀ برنز با طرح قطرات اشک.

تمرین

آیا در جایی که زنده‌گی می‌کنید، آثار باستانی پیدا شده است؟ این آثار شامل چه چیزهایی است؟

درس

۴

آشنایی با ابزار هنری

برای انجام فعالیت‌های نقاشـــی و کاردســـتی به چه چیزهایی نیاز دارید؟ با کدام وسایل می‌توانید نقاشی کنید؟

از چه چیزهایی می‌توانید برای ساختن کاردستی استفاده کنید؟

(تصویر ۱) پنسل‌های رنگه

مفکوره‌های ذهنی خود را می‌توانید به صورت رسامی، نقاشی و کاردستی اجرا کنید و آن را به دیگران نشان دهید. برای نقاشی و ساختن کاردستی از ابزارها و وسایل گوناگونی استفاده می‌شود؛ اگر وسایل مورد نظر در دسترس نبود می‌توان وسایل دیگری را جایگزین آن‌ها نمود یا نمونهٔ مشابه آن‌ها را ساخت؛ مثلاً: برای نقاشی با رنگ آبی معمولا از برس نقاشی استفاده می‌شود؛ اما می‌توان با انگشت، اسفنج برس نقاشی خود ساخته، نیز با رنگ آبی نقاشی کرد.

شما فکر می‌کنید که از چه چیزهای دیگری می‌توان برای نقاشی با رنگ آبی استفاده کرد؟

ابزار و وسایلی که برای کارهای هنری به کار می‌رود، به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱- ابزار و وسایل اثرگذار؛ مانند: پنسل، پنسل رنگه، زغال، سیاهی، رنگ آبی، رنگ روغنی و... جوهررنگی، رنگ آبی و روغنی را اغلب به وسیلهٔ برس و یا مویک نقاشی برای نقاشی و رنگ‌آمیزی به کار می‌برند.

(تصویر ۲)رنگ آبی برس و یا مویک نقاشی وظرف آب

۲- وسایل اثرپذیر؛ مانند:کاغذ، مقوا، پارچهٔ تکه، گل، سفالی، مواد

طبیعی (برگ، پر پرنده‌گان، چوب، سنگ،...)، مواد مصنوعی (نخ، سیم،...) که هنگام نقاشی و ساختن کاردستی به کار می‌روند.

۳- وسایل کمکی؛ مانند: تخته طراحی، خط‌کش، پنسل‌تراش، پنسل‌پاک، ظرف آب، کاغذ ترس(کاغذ نیمه شفاف است که برای کاپی کردن رسم و خط از آن استفاده می‌شود)، قیچی، تیغ برش، سرش، سکاشتیپ، ورنس،... که در رسامی، نقاشی، رنگ‌آمیزی و کارهای دستی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

این وسایل انجام فعالیت‌ها را آسان می‌سازند؛ اما نبودن آن‌ها مانع انجام فعالیت‌های هنری نمی‌شود. استفاده از وسایلی که در دسترس ما است (مانند مواد طبیعی) و ساختن چیزهای ابتکاری که به ما کمک می‌کند تا کار خود را بهتر انجام دهیم و همچنان جایگزین کردن وسایل ساده به جای آنچه که نیاز داریم، اهمیت زیادی دارد؛ اگر سرش نداشتیم از چه مادهٔ چسپناک دیگر می‌توانیم استفاده کنیم؟

(تصویر ۲) رنگ آبی، برس نقاشی و ظرف آب

وسایل اثرگذار برای رسامی، نقاشی و رنگ‌آمیزی به کار می‌رود. بعضی از ابزارها سیاهی‌دار استند؛ مانند: پنسل معمولی، سیاهی، و زغال؛ بعضی هم رنگه استند،مانند: پنسل رنگه، جوهرهای رنگه، رنگ آبی، رنگ روغنی و پودرهای رنگهٔ طبیعی.

استفاده از پنسل و زغال آسان است و می‌توان آن‌ها را مستقیماً

(تصویر ۳) پلیت مخصوص رنگ آبی و ظرف آب

(تصویر ٤) صفحهٔ کاغذ با سکاشتیپ به تختهٔ طراحی چسپانده شده است.

روی سطح کاغذ کشید. جوهرهای رنگه و رنگ آبی را باید با آب مخلوط کرد تا غلظت آن‌ها مناسب شوند و به آسانی روی کاغذ منتقل شوند. رنگ‌های روغنی و پودرهای رنگهٔ طبیعت را با روغن مخصوص مخلوط می‌کنند تا غلظت مناسب را بیابند و به راحتی روی یک سطح منتقل شوند. این مواد ترکیبی را اغلب با استفاده از وسیلهٔ دیگری مانند برس نقاشی و یا کاردک به روی سطح می‌مالند. با برس نرم برای رنگ آبی مناسب است و برس نقاشی یا برس درشت برای رنگ روغنی. وقتی غلظت رنگ مناسب باشد، رنگ به برس نقاشی نمی‌چسبد و به راحتی از آن جدا می‌شود. با زیاد کردن آب، رنگ‌های جوهری و رنگ‌های آبی کم‌رنگ می‌شوند. رنگ‌های روغنی یا پودرهای رنگه را با اضافه کردن تیل رقیق می‌کنند. برای تهیهٔ رنگ‌های روشن این مواد را با رنگ سفید مخلوط می‌کنند. برای نقاشی و رنگ‌آمیزی به رنگ‌های آبی و روغنی باید ابتدا ترکیب رنگ‌ها را بیاموزید؛ سپس با تمرین، غلظت مناسب رنگ‌ها را برای کار پیدا کنید تا بتوانید با استفاده از برس نقاشی آن‌ها را برای نقاشی و رنگ‌آمیزی به کار برید.

(تصویر ۵) وسایل مختلف پرکار با رنگ

چه مواد دیگری را می‌شناسید که برای نقاشی یا رنگ‌آمیزی مناسب باشند؟ آیا در محیط زنده‌گی شما مواد رنگهٔ طبیعی وجود دارد؟ نمونه‌های آن‌ها را پیدا کنید و برای نقاشی و رنگ‌آمیزی به کار برید.

مواد و وسایل اثرپذیر زیادی در رسامی، نقاشی و کاردستی مورد استفاده قرار می‌گیرند. وسایل اثرپذیر یا زمینه‌هایی که برای رسامی و نقاشی به کار می‌روند؛ مانند: صفحه کاغذ، مقوا، یک قطعه چوب صاف، یک تکه پارچهٔ ضخیم، مقوای کارتن، سفالی، بوریا و... رسم‌ها و نقش‌ها را ثبت می‌کنند. برای کار با رنگ‌های آبی باید از کاغذ ضخیم یا مقوا استفاده کرد؛ اگر کاغذ نازک باشد در اثر ترشدن پاره می‌شود. برای کار روی سفالی، بوریا، چوب، سنگ،...

باید از رنگ آبی غلیظ استفاده کنید. برای ساختن کاردستی از موادی؛ مانند: گل مشت شده، انواع مواد طبیعی (مانند: برگ‌ها، سنگ‌ها، پر پرنده‌گان،...) و مواد دست داشتهٔ مصنوعی (مانند: سیم، نخ، قوطی باطله، کاغذ و مقوای باطله،...) قابل استفاده استند و شما می‌توانید آن‌ها را به شکل دلخواه درآورید.

برای شروع کار باید گِل را خوب مشت بزنید و مراقب باشید که گل و کاردستی گلی تر را داخل خریطهٔ پلاستیکی بپیچید تا هوا نخورد و زود خشک نشود (کاردستی گلی باید آرام‌آرام خشک شود تا ترک نخورد). برای ساختن کاردستی با سیم مراقب باشید که نوک سیم‌ها دست شما را زخمی نکند.

برای انجام فعالیت‌های هنری به وسایل دیگری هم نیاز داریم؛ مانند: ترس یا سکاشتیپ که برای وصل کردن قسمت‌های مختلف یک کاردستی به کار می‌رود، یا کاغذ ترس که برای کاپی کردن از دیزاین‌های مختلف استفاده می‌شود.

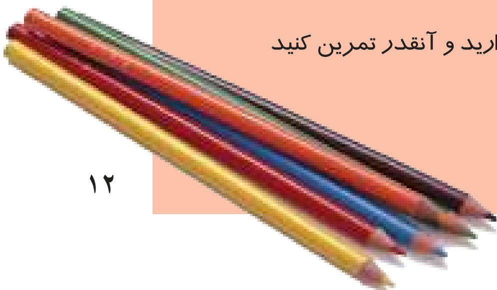
قیچی و تیغ برش برای برش کاغذ و مقوا و بریدن بخش‌های اضافی مواد مختلف به کار می‌رود و هنگام کار با آن‌ها باید مراقب نوک‌تیز این وسایل باشید. ظرف آب به اندازهٔ متوسط وسنگین برای کار با رنگ‌های آبی مناسب است؛ زیرا که به آسانی واژگون نمی‌شود؛ پس از آماده شدن نقاشی یا کاردستی به خاطر ثابت ماندن رنگ‌های آن از ورنس استفاده کنید. ورنس را با برس نقاشی یا اسفنج به روی سطح کار می‌مالند. وقتی که کاملاً خشک شد؛ چسپنده‌گی آن از بین می‌رود.

تمرین

۱- از کدام وسایل می‌توانید برای سطح نقاشی استفاده کنید؟ درمورد آن‌ها با هم گفت‌وگو کنید.

۲- برای خود یک برس نقاشی بسازید. برای ساختن برس نقاشی به پرزاغ، کبوتر، مرغ یا خروس و موی طبیعی حیوانات (مانند موی یال یا دمب اسپ و مرکب) ویک شاخهٔ ظریف درخت ضرورت دارید. یک دستهٔ کوچک از موی اسپ یا مرکب را از بیخ با نخ نازک محکم ببندید و با شاخهٔ ظریف بسته کنید تا شکل یک برس ظریف را به خود بگیرد.

۳- با قلم مویک رنگ‌های مختلف رنگ آبی را روی کاغذ ضخیم بگذارید و آنقدر تمرین کنید تا غلظت مناسب رنگ را برای نقاشی روی کاغذ پیدا کنید.

درس

شکل (سطح و حجم)

شکل‌هایی را که در اطراف خود می‌بینید با هم مقایسه کنید.
همه شکل‌های موجود به دو دسته تقسیم می‌شوند:
سطح و حجم

بعضی از شکل‌های اطراف ما فقط طول و عرض دارند که آن‌ها را «سطح» می‌نامند؛ مانند: سطح یک برگ. برخی دیگر دارای طول و عرض و ضخامت استند که آن‌ها را «حجم» می‌نامند؛ مانند: یک سنگ.

انواع سطح‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند:
سطح‌های هندسی (به تصویر(۱) نگاه کنید) و سطح‌های غیرهندسی.
(تصویر(۲) را ببینید) در اطراف خود چه سطح‌هایی را می‌بینید؟
کدام یک از آن‌ها هندسی و کدام یک غیر هندسی استند؟

(تصویر ۱) شکل هندسی(حجم)

(تصویر ۲) شکل غیر هندسی(سطح)

(تصویر۳) انواع حجم‌های غیر هندسی

در طبیعت سطوح دایره‌یی متعددی دیده می‌شود؛ به‌طور مثال: ماه شب چهاردهم و وسط گل‌ها؛ مانند گل آفتابگردان. در ساخته‌های دست بشر هم انواع سطح‌های هندسی را می‌توان یافت؛ چون: بشقاب گرد، چهارگوشه و صفحهٔ تلویزیون،.سطح‌های غیرهندسی تنوع بیشتری دارند. در طبیعت انواع سطح‌های غیرهندسی را می‌توان پیدا کرد. برای نمونه به شکل انواع برگ‌ها و بال پروانه‌ها توجه کنید.

انواع حجم‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند: حجم‌های هندسی و حجم‌های غیر هندسی. به تصاویر ۳ و ٤ توجه کنید. در اطراف خود چه حجم‌هایی را می‌بینید؟ کدام یک از آن‌ها هندسی و کدام یک غیر هندسی استند؟ در طبیعت حجم کروی به شکل‌های

(تصویر ٤) شکل هندسی(حجم)

(تصویر ۵) شکل هندسی(سطح)

متعددی وجود دارد؛ مانند: خورشید و سیاره‌های منظومهٔ شمسی، سرانسان و بسیاری از پرنده‌گان و اغلب میوه‌ها. در دست ساخته‌های بشر هم انواع حجم‌های هندسی را می‌توان یافت؛ چون: انواع توپ‌ها، انواع قوطی‌ها، ساختمان‌ها و...

تمرین

۱- دو نمونه از سطح‌های هندسی و غیرهندسی طبیعی را با هم مقایسه کنید.
۲- آیا بین حجم‌های دست ساختهٔ بشر با حجم‌های در طبیعت شباهتی می‌بینید؟

درس

۶

تاپه‌کاری با انگشت

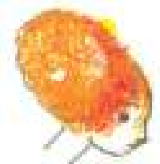
آیا می‌توانید از نقش ساده، شکل دلخواه خود را بسازید؟

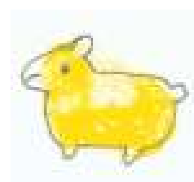
چاپ، روشی سریع برای ایجاد نقش‌های متنوع رنگی است که با استفاده از مُهر و رنگ انجام می‌شود. در چاپ دستی با استفاده از مُهرهای گوناگون به ساده‌گی و با سرعت می‌توان سطح بزرگی را نقش‌دار، رنگین و زیبا کرد. مهرهای چاپ متنوع اند. از بسیاری چیزهای اطراف خود می‌توانیم به‌جای مُهر استفاده کنیم. تنوع روش‌های چاپ هم بسیار زیاد است.

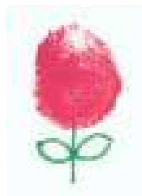

چاپ دستی در این درس با استفاده از یک مهر آماده؛ یعنی نوک انگشت دست اجرا می‌شود. برای چاپ گرفتن از انگشت خود، سطح آن را با رنگ آغشته کنید؛ سپس بخش رنگین انگشت‌خود را بالای‌صفحه فشار دهید تا نقش انگشت‌تان روی آن جاگیرد. با تکرار این روش می‌توانید تمام زمینه را با رنگ‌های دلخواه خود پر کنید.

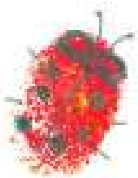
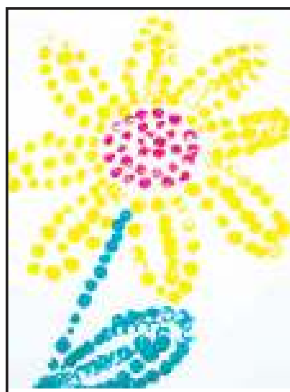

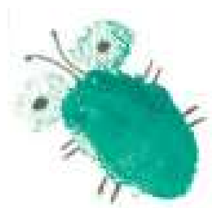

پس از این‌که کارتان خشک شد با دقت به اثر هریک از انگشتان نگاه کنید و با اضافه کردن خطوط پنسلی هر کدام را به شکل دلخواه خویش تکمیل کنید.

تمرین

موضوع دلخواه خود را برای نقاشی انتخاب کنید. با رنگ‌های متنوع و فقط با روش چاپ انگشتی موضوع انتخابی خود را نقاشی کنید.

درس

ساختن کره سیمی

در اطراف شما چه چیزهایی شبیه کره وجود دارد؟

کره یک حجم دایروی است که می‌توان با مواد مختلف آن را ساخت. مانند: توپ فوتبال و والیبال. از جمله میوه‌ها، نارنج، مالته و کینو همه حجم‌های کروی دارند. حال می‌خواهیم توسط سیم، تارهای نخ دبل، (تارهای رجه) و طناب، یک کره بسازیم؛ اگر شما در ساختن کره از سیم استفاده می‌کنید احتیاط کنید که در وقت تاب دادن سیم، خود را مجروح نسازید.

نخست سیم، تار نخ، تار رجه و یا طناب را به اندازهٔ یک آلوچه خورد بپیچانید؛ سپس آهسته آهسته تار را طوری در آن دور بدهید تا یک کرهٔ گرد یا حجم کروی به وجود بیاید.

ساختن کرهٔ کوچک با سیم، نخ ....

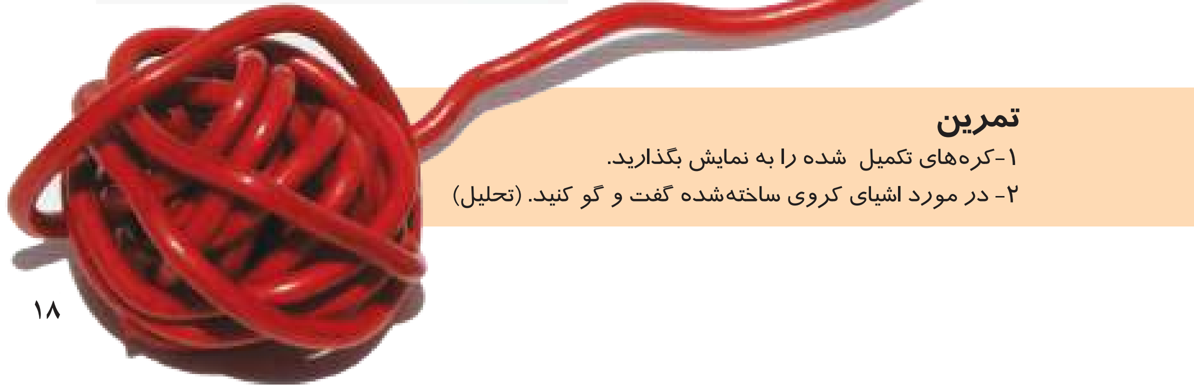

چند نمونه کره تکمیل شده از مواد مختلف.

بعد از آماده شـــدن کره درمورد آن فکر کنید و سعی نمایید که از مواد فوق، اشـــکال مختلف زیبا بسازید؛ چون: گل، میوه، پرنده و غیره که در تزیین صنف و خانهٔتان نقـــش مهمی را بازی خواهد کرد. با اضافه نمودن بعضی مواد دیگر مانند پر، ســـاقهٔ درخت، صدف، خسته و پوســـت میوه‌ها، کاغذ، مقوا، و غیره به کره شـــکل ابتکاری دلخـــواه خود را بسازید. شـــما می‌توانید در آخر، کرهٔ خود را رنگ‌آمیزی نمایید.

ساختن یک پرندهٔ زیبا با استفاده از کرهٔ تکمیل شده.

ساختن ماهی ساده با کرهٔ تکمیل شده.

تمرین

۱-کره‌های تکمیل شده را به نمایش بگذارید.

۲- در مورد اشیای کروی ساخته‌شده گفت و گو کنید. (تحلیل)

درس

هنر دورهٔ سنگ

آیا می‌دانید قدیمی‌ترین آثار هنر چیســـت و در کجا به میان آمده است؟

اولین آثار هنری کشف شدهٔ نقاشی بشر، روی دیوارهای مغاره‌های است که مربوط به دورهٔ سنگ می‌باشـــد. قدیمی‌ترین نمونه‌های دورهٔ ســـنگ قدیم در مغارهٔ «لاسکو» در فرانسه و مغارهٔ «آلتامیرا» در هسپانیه پیدا شده‌اند.

بـــه تصویـــر(۱) توجـــه کنیـــد، چی می‌بینید؟ لطفاً ســـؤال‌هایی را که در ذهن شما می‌آید، بگویید.

تصویر ۲ مربوط به دورهٔ سنگ میانه است.

(تصویر ۱) نقاشـــی داخـــل مغاره (نقاشـــی دیوار ســـمت چپ مغارهٔ لاســـکو، در فرانســـه، دورهٔ سنگ قدیم، حدود ۱۵۰۰۰-۱۰۰۰۰ ق. م.)

(تصویـــر ۲) تصویـــر مربوط به دورهٔ میانه سنگی(سوارکار، نقش دیوار، مغارهٔ دورهٔ ســـنگ میانه، لرستان، ایران.)

در این نقاشی با آثار دورهٔ قبل چه تفاوت‌هایی را می‌بینید؟
بــه تدریج انســان‌ها پیشــرفت کردند و به کشــاورزی و رمــه‌داری پرداختند؛ زنده‌گی آن‌ها تغییرات زیادی نمود و علــوم و هنرهای متنوع را پدید آوردنــد. به تصاویر ۳ و ٤ توجه کنید.

آثار هنری دورهٔ ســنگ جدید را با دوره‌های دیگر مقایسه کنید.

(تصویر۳ گیلاس ســفالی شــوش(گیلاس ســفالی نقاشی شد، شوش، ایران، نمونهٔ ظرف‌های نقاشــی شد دورهٔ سنگ جدید.)

(تصویر ٤) استون هیج انگلستان «استون‌هیج» دشت مالزبری، انگلستان، بنای سنگی دورهٔ سنگ جدید، قطر محیط ۳۰)

تمرین

فکر کنید با گروهی از دوســتان تان به شکار فیل وحشی یا گاو وحشی رفته اید. صحنهٔ شکار را به صورت نقاشی، قصه و یا نمایش صحنه‌سازی کنید.

درس

۹

رنگ

فکر کنید، اگر در دنیا رنگ نمی‌بود چی می‌شد؟

در طبیعت هر شکلی دارای رنگ است. در دست ساخته‌های بشر هم، رنگ پوشش همهٔ اشیا است.

تعداد رنگ‌ها در طبیعت بی نهایت است به تصاویر ۱ و ۲ نگاه کنید.

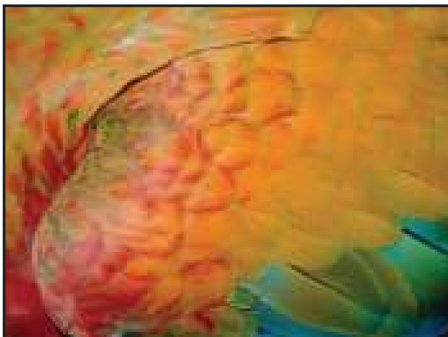
انسان تاکنون بیش از ۱۶ میلیون رنگ را ساخته و برای رنگ‌آمیزی اشیا به کار برده است.

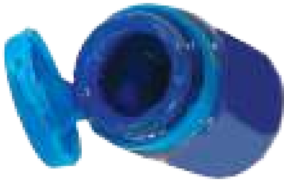
قبلاً یادگرفته‌اید که انواع رنگ‌ها از ترکیب سه رنگ درجه اول زرد، سرخ، آبی (که با هیچ رنگی ساخته نمی‌شوند و کاملاً خالص استند) به وجود می‌آیند.

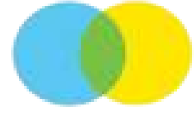
(تصویر ۱) رنگ‌های متنوع طبیعت

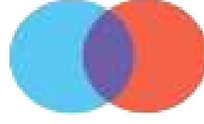

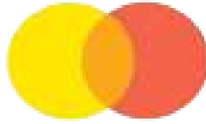
(تصویر ۲) پرهای رنگین طوطی

هر یک از ســه رنگ درجهٔ دوم از ترکیب دو و یا سه رنگ درجهٔ اول به وجود می‌آیند. چنان که در شکل زیر می‌بینید:

به تصویر ۳ توجه کنید.

هر یک از ایــن رنگ‌ها را می‌توان با رنگ ســفید ترکیب نمود و آن‌ها را روشن‌تر یا کمرنگ‌تر کرد. تصویر ٤ را ببینید.

همچنین از ترکیب این رنگ‌ها با سیاه، می‌توان رنگ‌ها را تیره تر کرد.

مواد رنگی به دو دســته رنگ‌های طبیعــی و رنگ‌های مصنوعی تقســیم می‌شوند. بیشــتر رنگ‌های طبیعی از مواد معدنی؛ چون: پودر زغال و پودر لاجورد و رنگ‌های گیاهی؛ مانند: پوست پیاز و پوست انار) تهیه می‌شوند. انواع رنگ‌های مصنوعی با مواد کیمیاوی ساخته می‌شود.

(تصویر ۳) ترکیب رنگ‌های درجه اول برای به دست آوردن رنگ‌های درجهٔ دوم

(تصویر ٤) ترکیب رنگ‌های اولیه با سفید آن‌ها را روشن تر می‌کند.

تمرین

۱- از هر یک رنگ‌های درجه دوم یک نمونه بسازید.

۲- رنگ‌های درجه دوم را که ســاخته اید، دو قســمت کنید نصف آن را روشن‌تر و نصف آن را تیره‌تر کنید.

۳- هر یک از این رنگ‌ها را در کجا و برای رنگ کردن چه چیزی می‌توانید به کار ببرید؟

درس

۱۰

نقاشی از ظرف میوه

در اطراف شما چه موضوعات جالبی برای نقاشی وجود دارد؟

یکی از موضوعات زیبا و رنگین برای نقاشی، انواع میوه‌هاست. هر فصل سال، میوه‌های جداگانه‌یی داردکه شکل‌ها و طعم‌های متنوعی دارند. به میوه‌های مخصوص هر فصل توجه کنید و

(تصویر ۱) میوه‌ها به شکل‌های مختلف با رنگ‌های متنوع وبافت‌های گوناگون در فصل‌های سال دیده می‌شوند.

درمورد رنگ و شکل و بافت هریک گفت‌وگو کنید. میوه‌های کدام یک از فصل‌ها را انتخاب می‌کنید؟ میوه‌های دلخواه خود را داخل یک ظرف بکشید. سعی کنید ظرف و میوه‌ها را بزرگ بکشید و روی قالین، میز،... یا آنچه ظرف میوه روی آن قرار دارد رسامی کنید. پس از کامل شدن طرح خود آن را با دقت رنگ‌آمیزی کنید.

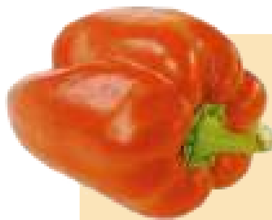
(تصویر ۲) در پاییز کدام میوه‌ها به بار می‌آیند؟

(تصویر ۳) به بافت،رنگ و شکل انواع توت‌ها دقت کنید. این میوه‌ها مربوط به کدام فصل استند؟

(تصویر ٤) این میوه‌ها را بیشتر در چه فصل‌هایی روی شاخه‌های درختان میوه دیده اید؟

تمرین

میوه‌های فصل دلخواه خود را در یک صفحه، رسامی کنید؛ سپس آن را رنگ‌آمیزی نمایید.

درس

۱۱

هنر بین‌النهرین، هنـــر ایران و هنر مصر باستان

آیا می‌دانید زیگورات چیست؟

هنر بین‌النهرین: تمدن بین‌النهرین را اقوام ســومری، اکدی، بابلی و آشــوری در میــان رودهای دجلــه و فرات به وجــود آوردند. آن‌ها برای عبادت شــان بناهای عظیم چند طبقه‌یی از خشــت خام می ساختند که «زیگورات» نام دارد. تصویر(۱) نمونه‌یی از زیگورات را نشان می‌دهد.

هنر ایران: هنر ایران قبل از اســلام شــامل دو بخش است.بخش اول،آثار مربوط به قبل از دورۀ آریایی‌ها که در «سیلک»، «مارلیک» و «شــوش» ایران به دست آمده است.بخش دوم مربوط به دورۀ

(تصویر ۱) زیگورات (زیگورات «اور» در بین النهرین، حدود ۲۱۰۰ ق.م)

آریایی است که مهم‌ترین اثر آن «تخت جمشید» است.
به تصویر(۲) توجه کنید.

هنر مصر باســـتان: تمدن عظیم مصر در کنار رود نیل برپا شـــد. در مصر باستان مهم‌ترین بناها مربوط به مقبرهٔ «فرعون» هاســـت.در مصر باستان، تابوت‌ها و مجســـمه‌های زیادی به شـــکل فرعون‌ها و ملکه‌ها ساخته شـــد.در مقبره‌های مصری، نقاشی صحنه‌های زنده‌گی، مراسم ســـوگواری، صحنه‌های جنگ، شکار، کشت و زرع را نشان می‌دهند.
تصویر(۳) را ببینید.

(تصویـــر ۲) تخـــت جمشـــید
(ســـردرورودی تخت‌جمشید،
فارس، ایران، حدود ۵۰۰ ق.م)

(تصویر ۳) اهرام مصر («اهرام
جیزه»، مصر، حدود ۲۵۰۰ ق. م.)

تمرین

۱- در زمان قدیم بناهای عظیم را چگونه می‌ســـاختند؟ روش ساختن آن‌ها را در ذهن خود مجسم کنید و از آن رسم بکشید.
۲- به نظر شما چرا مهم‌ترین معماری مصر، مقبرهٔ فرعون هاست؟

درس

۱۲

ساختن حجم ساده با گِل رس(مکن)

آیا گفته می‌توانید که در اطراف‌تان چه حجم‌هایی به شکل‌ها موجود است؟

انسان با مواد مختلف؛ چون: گل، گچ، سنگ، چوب،فلز، شیشه و... حجم‌های تزیینی یا کار دستی‌های زیبا می‌سازد.

گل رس که از مخلوط خاک سرخ با آب ساخته می‌شود، ماده‌یی نرم و شکل‌پذیر است که برای ساختن حجم‌های مختلف مناسب می‌باشد. شما هم می‌توانید با استفاده از گل آماده (که به دست نچسپد) حجم دلخواه خود را بسازید. درصورتی که گل آماده در دسترس نداشتید یک روز قبل از انجام کار، خاک رس را با ایلک (آرد بیز) صاف کنید و با کمی آب مخلوط نمایید تا به صورت گل

(تصویر ۱) ورز دادن

درآید. با دســـت آن را بکوبید تا گل مذکور برای کار آماده شود.
پس آن را در کیسهٔ پلاستیکی قرار دهید تا خشک نشود.
برای شروع کار ابتدا موضوع دلخواه خود را انتخاب کنید؛ سپس با دست به گل شـــکل دهید وآنچه را می‌خواهید، بسازید. پس از آن که حجم گل خشک شد می‌توانید آن را درکوره حرارت داده پخته نمایید تا سخت شود.

(تصویر ۲) ساختن گلولهٔ گلی

(تصویر ۳) ساختن حجم درخت از گلولهٔ گلی

(تصویر ٤) شکل دادن به گلوله

تمرین

موضوع دلخواه خود؛ چون: حیوانات خانه‌گی را با گل آماده سازید.

درس

۱۳

نقاشی از فصل دلخواه

شما کدام فصل سال را بیشتر دوست دارید؟ این فصل و زیبایی‌های آن را چگونه در نقاشی خود نشان می‌دهید؟

هر فصل سال زیبایی خاص خود را دارد. بهار با سرسبزی و طراوت، درختان پر شکوفه، نسیم پر لطافت، باران‌های بهاری و لانه‌سازی پرنده‌گان همراه است. هر یک از این موضوعات را می‌توان برای نقاشی از فصل بهار استفاده کرد.

تابستان، خورشید تابان،گندم‌زارهای طلایی، درختان میوه‌دار، روزهای طولانی و آب‌بازی را به یاد ما می‌آورد وخزان با بادهای ملایم، برگ‌های رنگارنگ، باران لطیف و کوچ پرنده‌گان همراه است. زمستان با برف، سرما و منظره‌های زیبای برفی، جای پای پرنده‌گان و حیوانات روی برف، شاخه‌های خالی و تر شده

(تصویر ۱) شگوفه‌های رنگارنگ درختان در فصل بهار

(تصویر ۲) دشت‌های پر گل در فصل تابستان زیبایی خاصی دارد.

درختان، آسمان خاکستری و بنفش را در ذهن ما زنده می‌کند.

با دقت به ویژه‌گی‌های هر یک از فصل‌ها توجه کنید و در مورد آن‌ها گفت‌وگو نمایید. هر یک از فصل‌ها را با کدام شکل‌ها و رنگ‌ها بهتر می‌توان نشان داد؟

(تصویر ۳) برگ‌های رنگارنگ درختان در فصل خزان

(تصویر ٤) برف، یخبندان، سفیدی، سرما.... زمستان

تمرین

فصل دلخواه خود را رسامی کنید؛ سپس آن را رنگ‌آمیزی نمایید.

درس

۱۴

حجم‌ســـازی بـــا گل رس به روش انگشتی یا فشاری

آیا تا به حال با دست خود ظرفی را ساخته‌اید؟

یکی از ســـاده‌ترین راه‌های ســـاختن حجم گِلی روش انگشـــتی و یا فشاری است. با این روش می‌توان انواع ظرف‌های ساده؛ چون: کاسه، بشـــقاب، پیاله و گلدان را ســـاخت. در این روش گِل آماده را خوب

(تصویر ۱) ساختن گلوله از خمیر گل

در دســـت فشـــار بدهید و به صورت گلوله در بیاورید؛ سپس آن را در کف دست بگذارید و به انگشتان دست دیگر در آن چقـــری ایجاد کنیـــد و آن را به شکل مورد نظر بســـازید. هر قدر که لبهٔ آن‌ها را ظریف‌تر بســـازید زیباتر می‌شـــوند. درموقع کار بـــرای این‌که گِل خشـــک نشـــود کمـــی آب به آن اضافـــه کنید. بعد از آن‌که ظرف شـــما آماده شد، می‌توانید برای قسمت‌های مختلف بیرونی ظرف از سرپوش قلم و یا اشیای دیگری استفاده کرد.

(تصویر ۳) شکل دادن دیواره‌های کاسه

(تصویر ٤) شکل‌دادن لبهٔ کاسه

(تصویر ۲) ایجاد حفره در گلوله گلی

تمرین

۱- به دلخواه خود یک کاسه، بشقاب، پیاله و یا گلدان بسازید.

۲- با وسایلی که در اختیار دارید به روی ظرف‌های، نقش‌های متنوعی ایجاد کنید.

درس

۱۵

هنر هند باستان، چین باستان و ژاپن

آیا تا به حال فکر کرده‌اید، هند و چین باســتان چه هنرهایی داشته‌اند؟

هنر هند باستان: آثار هنری هند باستان شامل معماری معبدها، مجسمه‌سازی، نقش برجســته‌های سنگی و نقاشی است که مربوط به دیــن بودایی و هنــدو می‌باشــند. از هنر بودایی نقاشــی‌ها و مجسمه‌های بزرگ زیادی در هند موجود است. تصویر ۱ نمونه‌یی از هنر هندو را نشان می‌دهد.

هنر چین باســتان: خطاطی و نقاشی چینی در سراســر جهان شــهرت زیــاد دارد.چینی‌ها در خطاطی و نقاشی از روش و ابزار یکسان استفاده می‌کنند.آن‌ها با مهارت زیاد به کمک قلم‌مویک و رنــگ، تصویــر ذهنی خــود را از موضوعات مختلف به خصوص طبیعت روی کاغذ یا ابریشم نشان می‌دهند. در نقاشــی چینی ارتباط خاصی بین فضای اشغال شده و فضای خالی و همچنین

(تصویر ۱) معبد خاجوراهو (معبد «خاجوراهو»، هند، در معابد هندو معماری و مجسمه‌سازی با هم تداخل می‌کنند، حدود ۱۰۵۰م.)

رابطهٔ زیبایی میان خط و نقاشی وجود دارد. نمونه‌های بسیار زیاد نقاشی و مجسمه‌سازی، به خصوص مجسمه‌های بزرگ پیکر بودا، از هنر بودایی در چین به جا مانده است. چین از نظر ساخت و تزیین ظرف‌های چینی بسیار ظریف با نقش‌های زیبا شهرت جهانی دارد. در تصویر(۲) به نمونهٔ آثار هنری چین نگاه کنید.

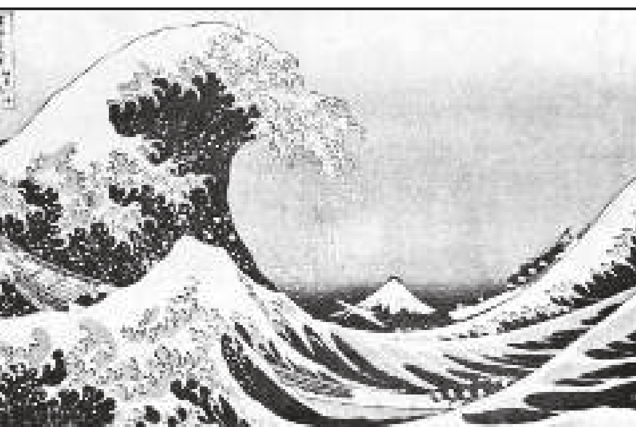

(تصویر ۲)هنر چین،گل نیلوفر آبی، «اثر یون شو پینگ»، نقاشی روی کاغذ ساخت دست.

هنر جاپان: هنر جاپان باستان از هنر چین باستان ریشه گرفت. نقاشی و گراوورهایی (چاپ دستی) که از منظره‌های طبیعت،گل‌ها، پرنده‌گان، انسان‌ها، صحنه‌های زنده‌گی و داستان‌های جاپانی طراحی شده شهرت جهانی دارند.در نقاشی جاپانی رنگ‌ها درخشان است و طبیعت به صورت تزیینی نمایش داده شده است.جاپانی‌ها نقاشی طوماری«پی‌درپی» چین را برای تجسم صحنهٔ زنده‌گی به کار بردند و نقاشی طوماری را برای نمایش وقایع به چند بخش تقسیم کردند.

نمونه‌یی از نقاشی جاپان را در تصویر (۳)ببینید.

(تصویر ۳) هنر جاپان (موج بزرگ، اثر «هوکوسای»، گراوور ژاپنی، دورهٔ «توکوگاوا»، اوایل ۱۹۰۰م.)

تمرین

۱- چه خصوصیات مشترکی در هنر هند، چین و جاپان وجود دارد؟

۲- بالای کاغذ نازک اخباری موضوع دلخواه خود را رسم کنید و یک طومار زیبا بسازید.

درس

۱۶

بافت

غیر از رنگ، چه چیز دیگری را در سطح اشیا و موجودات می‌بینید؟

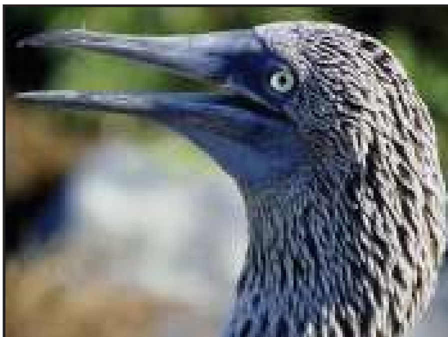
بافت، پوشش ظاهری پدیده هاست که گاهی فقط دیدنی است و ارزش بصری دارد؛ به تصویر ۱ توجه کنید.

گاهی با لمس کردن هم احساس می‌شود و ارزش بصری- لامسه‌یی دارد؛ به تصویر ۲ توجه کنید.

بافت‌ها به دو نوع طبیعی و مصنوعی تقسیم می‌شوند. بافت‌های طبیعی تنوع بسیار زیاد دارند؛ چون: پوست انواع میوه‌ها، پوشش بدن حیوانات، پوست بدن مار و ماهی، پوست تنهٔ درختان و...که هر یک ویژه گی‌های خاصی دارند. بافت‌های مصنوعی را انسان از مواد مختلف به وجود می‌آورد.

(تصویر ۱) نقش‌های روی بال پروانه بافت بصری است که هنگام لمس آن، برجسته گی و فرورفته گی را احساس نمی کنیم.

(تصویر ۲) هنگام لمس پر پرنده گان علاوه بر ارزش بصری تجربهٔ جدیدی از بافت را احساس می کنیم.

اغلب بافت را از طریق دیدن آن درک می‌کنیم، پس با لمس کردن آن، درک خود را کامل می‌نماییم. در نمونهٔ اول پس از لمس شی چیز تازه‌یی به درک ما اضافه نمی‌شود؛ به گونهٔ مثال: دست کشیدن به نقش‌های سنگ مرمر؛ اما در بافت‌های بصری- لامسه‌یی، هم از طریق دیدن متوجه بافت می‌شویم و هم از طریق لمس کردن درک تازه‌یی پیدا می‌کنیم؛ چون: دست کشیدن به بدن یک پرنده.

(تصویر ۳) انواع بافت‌های لطیف و زبر را می‌توان با لمس برگ‌ها و پوستهٔ تنهٔ درختان تجربه کرد.

(تصویر ٤) به برجسته‌گی و فرورفته‌گی عمیق میوهٔ آناناس توجه کنید لمس آن چه احساسی را ایجاد می‌کند.

(تصویر ۵) بافت بدن ستارهٔ دریایی

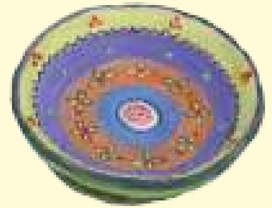
تمرین

انواع بافت‌های مصنوعی و طبیعی را در اطراف خود پیدا کنید و آن‌ها را لمس کنید و در مورد این تجربه‌ها باهم گفت‌وگو کنید.

درس

۱۷

رنگ کردن حجم‌های گلی

(تصویر ۱) ظرف سفالی نقاشی شده

به کـــدام روش‌ها می‌توانید حجم‌هـــای گلی خود را زیباتر کنید؟

علاوه بـــر روش ایجـــاد نقش‌ها بـــر روی حجم‌های گلـــی، یکی از روش‌های زیبا کردن ظرف‌های گلی، رنگ‌آمیزی آن‌هاست. برای رنگ‌آمیزی ابتدا حجم گلی باید کاملاً خشـــک شـــده باشد. با مواد مختلف؛ مانند: رنگ‌های گیاهی (زردچوبه) و معدنی (لاجورد) که با

سِرش مخلوط شده باشد، یا رنگ پلاستیکی دیوار و رنگ آبی آماده که در دسترس دارید می‌توان حجم‌های گِلی را رنگ کرد. این رنگ‌ها را می‌توانید به دلخواه خود به صورت رقیق (مخلوط با آب زیاد) یا غلیظ (مخلوط با آب کم) استفاده کنید. برای این‌که رنگ‌ها شفاف‌تر شوند می‌توانید، قبل از رنگ‌آمیزی یک لایهٔ رنگ سفید روی حجم گِلی خود بزنید و پس از آن که خشک شد با رنگ‌های دلخواه خود روی حجم کار کنید. پس از آن‌که رنگ‌ها کاملاً خشک شدند، می‌توانید یک لایه ورنیس روی آن بمالید تا رنگ‌ها ثابت شوند و زیبایی خود را از دست ندهند.

(تصویر۲) رنگ‌آمیزی ومالیدن ورنیس

(تصویر ۳) این ظرف به صورت دایره‌های حلقوی به رنگ آبی رنگ شده است.

(تصویر ٤) این ظرف از لبه‌ها به سمت بین کاسه به رنگ آبی، رنگ شده است.

تمرین

حجم‌های گِلی را که تاکنون ساخته‌اید، به دلخواه خود رنگ‌آمیزی کنید تا زیباتر شوند.

درس

۱۸

هنر یونان باستان و روم باستان

هنر یونان باستان و روم باستان با هنر دیگر کشورها چه تفاوتی دارد؟

هنر یونان باستان: یونانیان اولین نمونه‌های شبیه‌سازی از طبیعت را در هنر به وجود آوردند. مهم ترین آثار هنر یونان مجسمه‌های انسانی و بناهای معماری، نقاشی‌های دیواری و گلدان‌های نقش‌دار است. بیشتر مجسمه‌ها و نقاشی‌های روی دیوار یونانی از بین رفته‌اند. هنرمندان یونان باستان در نقاشی و مجسمه‌سازی از زیباترین تناسبات در چهره و بدن انسان استفاده می کردند.

(تصویر ۱) معبد آکروپولیس یونانی (معبد «آکروپولیس»، آتن، یونان، حدود ۴۵۰ق. م.)

تصویر (۱) نمونه‌یی از هنر معماری یونان است.

هنر روم باستان: در روم باستان بیشتر مجسمه‌ها و نقاشی‌ها، کاپی آثار هنری یونان بود و هنر روم از هنر یونان ریشه گرفت.رومیان؛ مانند یونانیان در نقاشی و مجسمه‌سازی از طبیعت تقلید می‌کردند. آن‌ها برای اولین بار در جهان به شبیه‌سازی چهره در نقاشی و مجسمه‌سازی پرداختند. در روم باستان ساختن بناهای بسیار بزرگ معمول شده بود. رومیان از نقاشی دیواری و موزاییک (نقاشی با کنار هم گذاردن قطعات کوچک رنگی که بر روی دیوار، سقف یا کف زمین چسپانده شوند.) برای تزیینات بناهای شان استفاده می‌کردند.

(تصویر ۲) نقاشی دیواری تنگ شفتالو (چند هلو و یک تنگ بلورین، نقاشی دیواری، «هرکولانئوم»، روم باستان، حدود ۵۰ م.)

تصاویر ۲ و ۳ از هنر روم باستان انتخاب شده‌اند.

(تصویر ۳) موزاییک کاری («نبرد آیسوس»، کاپی رومی از موزاییک کاری یونانی، از جنس مرمر، حدود ۱۰۰ ق. م)

تمرین

اگر بخواهید یکی از نقاشی‌های خود را به صورت موزاییک کاری اجرا کنید، باید چه کارهایی انجام دهید؟ یک کار موزاییکی اجرا کنید.

درس

۱۹

ساختن انواع حجم‌های سیمی

برای ساختن یک ماهی یا پرنده چه می‌کنید؟
شما تا به حال ماهی‌ها و پرنده‌های بسیاری را دیده‌اید. کدام یک از آن‌ها را می‌خواهید بسازید؟

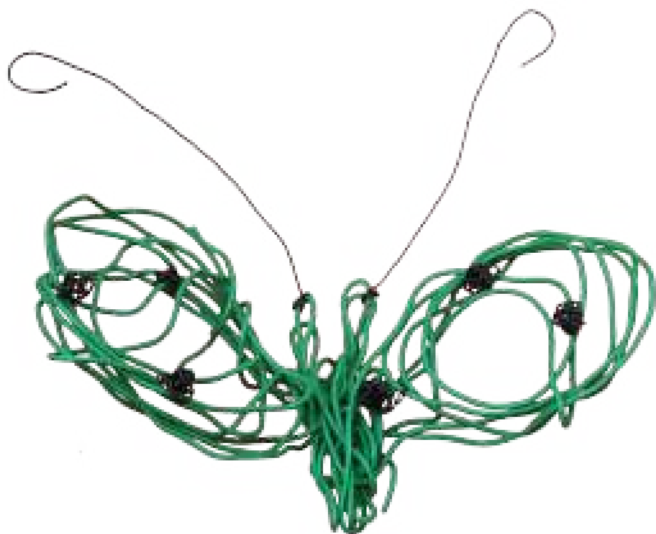

بادقت به نمونهٔ دلخواه‌تان نگاه کنید یا عکس آن را ببینید و شکل، اندازه، تناسب و... آن را به ذهن خود بسپارید.
سپس برای ساختن حجم نمونه از روش کرهٔ سیمی استفاده کنید.
می توانید سیم را به سر یک تودهٔ چوب ۱۰سانتی متری بپیچید و یک کرهٔ سیمی کوچک بسازید و حجم آن را اضافه کنید تا به شکل مورد نظر درآید. ماهی یا پرنده ساخته شده را با وسایلی

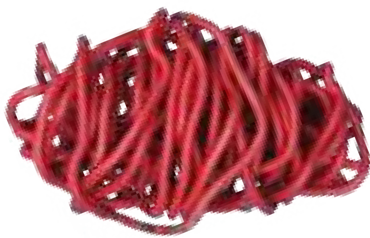
(تصویر ۱)

که دارید تکمیل نمایید؛ طور مثال: بر روی چشم‌های ماهی از خسته میوه‌ها و بر روی بال پرنده از پر طبیعی استفاده نمایید. در اخیر بعضی از قسمت‌ها و یا همهٔ آن را رنگ‌آمیزی کنید.

(تصویر ۲) پروانه کامل شده

(تصویر ۳) به روش ساختن کرهٔ سیمی بدن ماهی را شکل دهید.

(تصویر ٤) دم و چشم‌های ماهی را به آن وصل کنید.

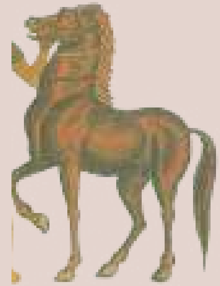
تمرین

کارهای خود را به نمایش بگذارید و در مورد آن‌ها با هم گفت‌وگو نمایید.

درس

۲۰

هنر مسیحیت

از هنر مسیحی چه می‌دانید؟

هنر صدر مسـیحیت: در آغاز مسـیحیت،حکومت روم باستان این دین را به رسـمیت نمی‌شـناخت و پیروان حضرت مسیح علیه‌السلام را مورد آزار و شـکنجه قرار می‌داد. آن‌هـا از ترس جان خود در زیرزمین‌ها مخفیانه عبادت می‌کردند.آن‌ها در این زیرزمین‌ها که مقبرهٔ مرده‌گان مسیحی هم بود، اولین نقاشی‌های دیواری مسیحی را کشیدند. تصویر (۱) را ببینید.

هنر بیزانس: پس از رسمی شـدن دین مسیحیت هنر معماری و

(تصویـر ۱) نقاشـی سـقف در زیرزمینی اوایل مسیحیت ۴۰۰ م.

موزاییک کاری بیزانس به تدریج شــکل گرفت و حدود ۱۰۰۰سال ادامه یافت.کلیساهای بیزانس با موزاییک‌های رنگـی تزییـن می‌شـد. نقـش ایـن موزاییک‌ها از طبیعت‌گرایی، مشــابه کارهای یونانی و رومی فاصله گرفت تا به هنر دین مناســب دین مسیح دست یابد. به تصویر ۲ نگاه کنید.

(تصویـر ۲) کلیســای سانتاآپولیناره(فضای داخـل کلیسای «ســانتاآپولیناره»، حدود ۵۰۰م.)

هنر گوتیک: هنــر گوتیک از ایتالیا آغاز شــد و به سراسر اروپا گسترش یافت.در دورهٔ گوتیک، ساختن کلیساهای بزرگ و خیلی بلند معمول شد. دیوارهای این کلیســاها محل مناسبی برای اجرای نقاشی دیواری یا موزاییک کاری نداشت و هنرمندان مســیحی نقاشــی‌ها را بر روی پنجره‌ها با شیشــه‌های رنگی اجرا کردند.به تصاویر ۳و ٤ توجه کنید.

(تصویر ۳) پنجره منقوش(پنجره رنگی کلیسای «شاتره» حدود ۱۲۰۰م.)

(تصویر ٤)نمای بیرونی کلیسای گوتیک(کلیسای میلان، ایتالیا، ۱۳۸۶ م)

تمرین

۱- با دوســتان خود دربارهٔ شیشه‌های رنگی پنجره‌ها و تأثیر آن بر فضای داخل خانه حرف بزنید و خلاصهٔ آن را در چند سطر بنویسید.

۲- نمونه‌های معماری تمدن‌هایی را که تاکنون با آن‌ها آشنا شده‌اید با هم مقایسه کنید.

درس

۲۱

ساختن کاردستی با مواد طبیعی

شکل‌های دلخواه خود را با مواد سادهٔ طبیعی بسازید.

در طبیعت اطراف شما چه مواد طبیعی وجود دارند؟ موادی مانند شاخه‌های ظریف و پوست تنهٔ درختان، برگ‌ها، گلبرگ‌ها، پر پرنده‌گان، سنگ‌های ریزه و درشت، خسته‌های میوه و غیره را از محیط اطراف خود جمع‌آوری کنید.

(تصویر ۱) جمع‌آوری مواد طبیعی مختلف از محیط زیست.

با دقت به مواد جمع کردهٔ‌تان نگاه کنید و ببینید که برای ساختن چه شکل‌هایی مناسب استند. با استفاده از سرش، مواد مورد نظر را با هم بچسپانید، تا شکل دلخواه خود را بسازید. با موادی که جمع کرده‌اید، چند شکل مختلف می‌توانید بسازید؟

(تصویر ۲) ساختن یک کاردستی ساده با مواد طبیعی(چهره انسان).

(تصویر ۳) ساختن یک پرنده با مواد طبیعی.

(تصویر٤) ساختن یک شکل حشره با مواد طبیعی مختلف.

تمرین

۱- با استفاده از چندین نمونه یکی از مواد طبیعی؛ چون: چند برگ، شاخه‌های درختان،چند سنگ یا انواع خسته‌ها... شکل دلخواه خود را بسازید.

۲- از ترکیب مواد مختلف؛ مانند سنگ، برگ‌ها و خسته‌ها... شکل دلخواه خود را بسازید.

درس
۲۲

آشنایی با هنرمندان افغانی

چه کسانی بنیان گذار هنر معاصر افغانستان می‌باشند؟

پروفیسور میمنه‌گی

استاد «غلام محمد میمنه‌گی» در سال ۱۲۵۲ هـ. ش. درخانوادهٔ معروف و بانفوذی در ولایت فاریاب تولد یافت.

وی از سال‌های کودکی از استعداد بسیار عالی و خداداد هنری برخوردار بود. او در کم‌ترین فرصت توانست توجه «امیرعبدالرحمن» و درباریانش را به خود جلب کند و در ۱٤ ساله‌گی به کابل آمد و با راهنمایی استادان نقاشی و امکاناتی که در دسترس داشت، هنرمند بزرگی شد. استاد خدمات شایانی در عرصهٔ هنر انجام داد، از آن جمله در سال ۱۳۰۲ هـ. ش. مکتب «صنایع کابل» را تأسیس کرد، که از آن وقت تا حال چندین دوره هنرمندان از آن فارغ‌التحصیل شده‌اند و در امور هنر مشغول استند. پروفیسور غلام محمد میمنه‌گی به علاوهٔ استادی در نقاشی و رسامی، در موسیقی، معماری، مهندسی، شعر و ادبیات نیز استعدای خاص داشت. از استاد آثار زیادی به جای مانده است که در داخل و خارج کشور نگهداری می‌شوند. چند نمونه از آثار نقاشی استاد در

گالری ملی افغانستان وجود دارد. استاد در برج قوس ۱۳۱٤ هـ. ش. چشـــم از جهان فروبست و در کابل به خاک سپرده شد.

استاد برشنا

مرحوم «عبدالغفور برشنا» از شخصیت‌های بارز و از هنرمندان شایستهٔ افغانستان، در سال «۱۲۶۸»هـ. ش. در کابل پا به عرصهٔ وجود گذاشـــت. وی تحصیلاتش را در داخل کشـــور در لیســـه عالی« حبیبیه» و تحصیلات عالی هنری خویش را در آکادمی هنرهای زیبای آلمان غربی به پایان رســـانید. بعد از شـــش سال تحصیل به وطن بازگشـــت و به فعالیت‌های هنری و فرهنگی پرداخت، او علاوه بر این‌که نقاش ورزیده و چیره‌دســـت بود؛ در رشته‌های موسیقی، تمثیل، نوشتن درامه‌ها و پارچه‌های تمثیلی مهارت کامل داشـــت. اســـتاد برشـــنا تا حد امکان هنر معاصر افغانســـتان را مردمی ســـاخت و به صحنه‌هـــای تاریخی افغانســـتان، به کار روایی مردمان افغانســـتان باســـتان مراجعه کرد و حیات پایین‌ترین طبقهٔ اجتماع را وارد هنر معاصر نمود.

اســـتاد «برشـــنا» تاحدتوان خود ســـعی کرد تا سُـــچه‌ترین رنگ‌های افغانی را در ســـچه‌ترین موضوعات افغانی به کار برد و اثری فاقـــد از هر گونه تأثیرات هنر اروپایی به وجود بیاورد.

آثـــار او چه در تصاویر آثار باســـتانی، چـــه در مناظر طبیعی، چـــه درموضوعات فولکلوریک و چه در ترسیم چهره و (پورتریت‌ها) همه منعکس‌کنندهٔ زنده‌گانی و هویت مردم خود بود.

اســـتاد در سال ۱۳۵۲ هـ. ش. درسن ۶۶ ســـاله‌گی وفات کرد و در کابل به خاک سپرده شد.

استاد غوث‌الدین

استاد «غوث‌الدین غوثی» فرزند غلام محی‌الدین در سال ۱۲۸۹ هـ. ش. در کابل چشم به جهان گشود. وی درس ابتدایی خود را در غزنی فراگرفت.

غوث‌الدین نوجوان، در سال ۱۳۰۵ هـ. ش. هنگام تاسیس مکتب صنایع نفیسهٔ کابل همراه گروه چهل نفری به فراگرفتن هنر نقاشی مشغول شد. بعد از ختم تحصیل در همان مکتب به حیث معلم مستقر شد و بعداً به وزارت مخابرات به حیث مدیر موزیم پست ایفای وظیفه کرد. در تعداد زیادی تکت‌های پستی سال‌های گذشته، اثر کلک همین نقاش است.

سپس در قندهار با تحمل زحمات چندین ساله، وقایع مهم تاریخی را نقش بست که شامل بیست اثر از زعما و مردم می‌باشد که به سبک ریالیزم و رومانتیزم کار شده است.

استاد غوث‌الدین در سال ۱۳۶۱هـ. ش. رییس اتحادیه هنرمندان افغانستان شد. آثار وی در نمایشگاه آسیایی- افریقایی در مصر جایزهٔ اول را به‌دست آورد و همچنین وی از کشورهای هندوستان و بلغاریا نیز جوایزی دریافت نمود. تعداد آثارش از آغاز تا انجام، حدود ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ اثر است.

وی نشان هنر و نشان رشتین را از وزارت معارف افغانستان دریافت کرد. استاد به عمر ۸۵ ساله‌گی در امریکا وفات کرد و درهمان جا به خاک سپرده شد.

تمرین

در ولایات خودتان کدام هنرمندان را می‌شناسید؟ از مهم‌ترین آثارشان نام بگیرید.

درس

۲۳

آشنایی با موزیم ملی افغانستان

موزیم، مکانی است که آثار تاریخی، فرهنگی و هنری کشور در آن نگهداری می‌شود. حفظ نمونه‌های هنری و تاریخی از نظر فرهنگی اهمیت زیادی دارد. دولت با ایجاد موزیم‌های مختلف به حفظ و نگهداری آثار می‌پردازد. موزیم ملی افغانستان در سال ۱۲۹۷ هـ. ش. تحت نام عجایب‌خانه، اساس گذاشته شد و در ابتدا شامل نسخه‌های خطی و تفاسیر قرآن عظیم‌الشان، دست‌دوزی‌های نایاب، وسایل حربی، بیرق و... بود. این آثار در حوادث سال‌های ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ هـ. ش. تحت حملات مدهش واقع شد و در سال ۱۳۰۸ هـ. ش. باقی ماندۀ آن به ساختمان دیگری منتقل شد و به نام موزیم کابل زمینۀ فعالیت مناسب یافت. در سال ۱۳۳۹ هـ. ش. با همکاری هیأتی از یونسکو تشکیلات موزیم ملی کابل با درنظرداشت معیارهای علمی اصلاح شد. موزیم کابل از سال ۱۳۵۲ هـ. ش. موزیم ملی افغانستان نام گرفت. در سال ۱۳۵۳هـ. ش. الماری‌ها و ویترین‌های موزیم به شکل عالی دیزاین شد؛ تا آثار به نمایش گذاشته شود و شعبات جدید بازسازی و مرمت‌کاری فعال گردید و آثار باستانی فهرست‌بندی شد. بعد از آغاز جنگ‌های داخلی که متأسفانه سال‌ها طول کشید. موزیم ملی افغانستان زمینۀ مناسب انکشاف را نیافت.

در موزیم ملی افغانستان آثار متعددی از ساحات مختلف کشور که مربوط به عصرهای گوناگون؛ مانند عصر سنگ، عصر برونز و عصر آهن می‌باشد نگهداری می‌شود. علاوه بر آن آثار متعددی از مدنیت‌های اولیۀ افغانستان؛ مانند مدنیت کریکو- باختری، کریکو-بودیک و مدنیت گندهارا در این موزیم نگهداری می‌شود.

فهرست منابع / صنف هفتم

۱- رهنمای تدریس نقاشی برای کودکان و نوجوانان، غلام محی الدین شبنم غزنوی، ۱۳۸۰

۲- راهنمای درسی هنر، برای معلمان دوره‌های اول، دوم و سوم ابتدایی، کد ۵۳/٤، ۱۳۸۵

۳- راهنمای مواد و اسلوب‌های طراحی و نقاشی، رویین پاکباز

٤- مبانی هنرهای تجسمی، فنی و حرفه‌یی، کد ۳۵۸/۲۱، ۱۳۸۶

۵- اصول و مبانی هنرهای تجسمی، دکتر محمدحسین حلیمی

۶- طرح و شکل(کلاس مقدماتی من در باهاوس)، یوهانس ایتن

۷- طراحی ۱ فنی و حرفه‌یی، کد ۳۵۹/۹۲، ۱۳۸۶

۸- کتاب رنگ، ایتن

۹-کارگاه چاپ دستی ۱ فنی و حرفه‌یی، کد ۳۵۸/۲۰، ۱۳۸٤

۱۰- دایرة المعارف هنر، رویین پاکباز

۱۱- تاریخ هنر، ارنست گامبریچ، نشر نی تهران، تهران، ۱۳۸۰

۱۲- تاریخ هنر جهان، فنی و حرفه‌یی، کد ۳۵۸/٤۰ و ٤۷۰/۷، ۱۳۸۶

۱۳- سیر هنر درتاریخ ۱، پیش دانشگاهی،کد ۵۹٤/۳، ۱۳۸۳

۱٤- افغانستان (مجموعه مقالات)، مترجمان هوشنگ اعلم و مرتضی اسعدی

۱۵- فشرده تاریخ افغانستان، فاروق انصاری، مرکز مطالعات،کابل، ۱۳۸۳

۱۶- تاریخ مختصر افغانستان، عبدالحی حبیبی

۱۷- تاریخ خط و نوشته‌های کهن افغانستان، عبدالحی حبیبی

۱۸- موزیم شناسی و سیر موزیم‌ها در افغانستان، دپارتمنت اتنوگرافی و باستان شناسی، پوهنځی علوم اجتماعی، پوهنتون کابل، پوهندوی محمد رسول باوری، کابل، ۱۳۷۵